

Welkomstwoord

Geert Jan Hamilton, Griffier van de Eerste Kamer der Staten-

Bijeenkomst Plakkaat van Verlatinghe, 26 juli 2018 in de vergaderzaal van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

(Verkort uitgesproken)

Meneer de voorzitter, dames en heren,

Als Griffier van de Eerste Kamer heet ik u allen van harte welkom in de vergaderzaal van de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Het is lang geleden dat er in deze zaal in de laatste week van juli een evenement van deze omvang en allure is geweest. De Kamer is eind juli volop met reces en de mussen vallen dan van het dak. Als u naar buiten kijkt, kunt u vanmiddag de mussen van het dak zien vallen. En 26 juli 1581 dan, zult u zeggen? Ja, dat was een belangrijk evenement, maar niet in deze zaal, want die was er toen nog niet.

Voor de meesten van u zal het de eerste keer zijn dat u in de groene bankjes van de leden van de Eerste Kamer of hier op de tribune hebt plaats genomen. Daarom wil ik u in historische context enige oriëntering geven op het gebouwencomplex waar u zich bevindt en waar in 1581 door de Staten-Generaal tot de verlating van de Koning van Spanje is besloten en het plakkaat is afgekondigd: het Binnenhof.

U kent allen het Binnenhof als het complex waar het Nederlandse parlement, de Staten-Generaal, is gevestigd, waar de minister-president zijn kantoor heeft en waar ook al vele eeuwen de Raad van State vergadert. Het bijzondere van het Binnenhof is dat het al bijna 800 jaar het belangrijkste centrum van bestuur en politiek in de Noordelijke Nederlanden is.

Het ontstaan van het Binnenhof gaat terug tot het begin van de dertiende eeuw. U moet zich voorstellen: achter de duinen bevonden zich grote wouden waar wolven, beren, herten en reeën rondstruinden. Op een open plek aan een beekje bezaten de Graven van Holland een boerenhoeve, Haga of die Haghe geheten. Naarmate de macht van de Graven toenam, kregen ze meer behoefte aan een echte residentie. Het was Graaf Willem II die het besluit nam de hoeve om te bouwen tot een kasteel van waaruit hij efficiënt zijn gebieden kon

besturen. Er was te meer reden om het wat grootser aan te pakken, omdat Willem in 1248 was uitgeroepen tot koning van het Heilige Roomse Rijk, het Duitse Rijk waar de gewesten in de lage landen deel van uitmaakten. Zo kwam het kasteel tot stand dat zich achter de Ridderzaal bevindt. In die tijd is ook al de Hofvijver gegraven en het zand dat uit die vijver werd opgetast, werd de Vijverberg, hier aan de overkant.

Lang heeft Willem niet van zijn koninklijke waardigheid en zijn kasteel kunnen genieten, want in 1256 zakte hij tijdens een veldtocht tegen de West-Friezen in het Berkmeer door het ijs en werd hij door de West-Friezen gedood. Het gouden beeld op het Binnenhof, dat is het beeld van graaf Willem II. Zijn zoon Floris V breidde het kasteel uit met een Grote Ontvangstzaal, thans de Ridderzaal, en hij bouwde aan de vijver een Hofkapel. Dus Grafelijke Zalen met Ridderzaal en Hofkapel zijn de oudste delen van het Binnenhof. Geleidelijk aan werden er aan de flank van de Hofvijver steeds meer gebouwen en gebouwtjes toegevoegd. Logeerverblijven voor Ridders, en verblijven voor klerken, poortwachters en botteliers, functies die we hier in andere benamingen nog steeds hebben. Ook Floris V kwam, zoals u weet, bij het Muiderslot, noodlottig aan zijn einde. Het Hollandse Huis stierf niet lang daarna uit en de titel Graaf van Holland ging in de veertiende en vijftiende eeuw door vererving, huwelijkspolitiek en soms ook strijd over op het Huis Henegouwen, vervolgens het Huis Beieren, de hertogen van Bourgondië en uiteindelijk het Habsburgse Huis. De laatste Graaf van Holland was in de zestiende eeuw Koning Filips II van Spanje.

Bekend is Jacoba van Beieren die hier in de Hofkapel is getrouwd en wier beenderen met die van talloze Hollandse graven en edellieden rusten onder de fundamenten van wat er over is van de Hofkapel.

Van alle graven die tussen 900 en 1581 in Holland geregeerd hebben, hangt een portret in onze Gravenkamer. Dat is vlakbij de hal. U kunt daar straks een kijkje nemen.

De hertogen van Bourgondië slaagden er in de vijftiende eeuw in zeventien gewesten in wat nu Nederland, België, Luxemburg en Noord-Frankrijk is, onder hun gezag te brengen. Al die gewesten vormden afzonderlijk een staatkundige eenheid en kenden een eigen standenvertegenwoordiging, meestal bestaande

uit vertegenwoordigers van drie maatschappelijke lagen van de bevolking: geestelijkheid, adel en gegoede burgerij uit de steden. Zo kreeg Holland zijn Staten van Holland. Die Staten hadden bijvoorbeeld inspraak als de landsheer hier belastingen wilde heffen. Omdat de Hertog van Bourgondië niet overal kon zijn, benoemde hij vaak een plaatsvervanger, een Stadhouders. De Stadhouders van Holland en Zeeland, en de Staten van Holland verrichtten hun werkzaamheden vaak hier op het Binnenhof. Het was hertog Filips de Goede die in 1464 vertegenwoordigers van de Staten van al zijn 17 provinciën bij elkaar bracht in de Staten-Generaal. Die eerste vergadering van de Staten-Generaal vond niet hier in Den Haag, maar in Brugge plaats.

Door het huwelijk van Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk kwamen de Nederlanden onder gezag van de Habsburgers. De latere Keizer Karel V die een Rijk had groter dan het Romeinse rijk was geweest, was van 1506 tot 1555 landsheer van alle Nederlandse gewesten. Hij was dus ook Graaf van Holland. Na zijn aftreden werd dat grote rijk gesplitst en kwamen de Nederlanden onder zijn zoon Filips II die ook Koning van Spanje was. Tegen hem brak de Opstand uit. Als gevolg van die opstand ontstond de Republiek der Verenigde Nederlanden. En met het ontstaan van de Republiek werd Den Haag echt het bestuurscentrum van Nederland.

We moeten een goed onderscheid maken tussen het Graafschap/Gewest Holland en de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën, en tussen de Staten van Holland en de Staten-Generaal.

Holland was de machtigste van de Zeven Provinciën. De Staten van Holland vergaderden vaak in Den Haag, omdat de grote steden die met elkaar in concurrentie waren (Amsterdam, Haarlem, Leiden, Gouda, Delft en Dordrecht), Den Haag als neutraal terrein zagen.

De Staten-Generaal waren gewoon te vergaderen in de plaats waar de landsheer of zijn gouverneur-generaal verblijf hield en dat was weer sterk afhankelijk van de politieke en militaire ontwikkelingen. In de tijd van Bourgondië en Habsburg was dat meestal in Vlaanderen. Het is eigenlijk heel bijzonder – en het zal zeker op initiatief van de Staten van Holland gebeurd zijn - dat de Staten-Generaal van de verenigde Provincies in Den Haag vergaderden, toen zij het Plakkaat van Verlatinghe afkondigden. De jaren daarvoor hadden ze

nog in Antwerpen, Delft en Middelburg vergaderd. Over de vraag of de vergaderingen van 22 en 26 juli 1581 in de Ridderzaal hebben plaatsgehad, of in een zaaltje aan deze kant van het Binnenhof, zijn de historici het niet eens.

Na de moord op Willem van Oranje benoemden de Staten van Holland en Zeeland Prins Maurits in 1585 tot stadhouder en zij vroegen Maurits zich in Den Haag te vestigen. In dat jaar besloten de Staten-Generaal dat zij voortaan hun vergaderingen in Den Haag zouden houden, op grond van het argument dat de Staten van Holland ook hadden besloten "*continuelijck in 's Grevenhaege*" te blijven vergaderen. Dus de Statenbond volgde de machtigste Staat in vestigingsplaats. Binnen die Bond was Holland vaak heel dominant.

De Staten van Holland lieten in de jaren '90 van de zestiende eeuw een ambtswoning bouwen voor stadhouder Prins Maurits: de Mauritstoren. Zowel de Staten van Holland, als de Staten-Generaal van de Republiek zaten in vrij eenvoudige gebouwen aan deze kant van het Binnenhof. In het begin van de zeventiende eeuw werd het stadhouderlijk kwartier uitgebreid met de vleugel die nu grenst aan het Buitenhof. Daar hebben Stadhouder Frederik-Hendrik en zijn vrouw Amalia van Solms een vorstelijke, bijna koninklijk hofhouding opgetuigd. Na de vroege dood van stadhouder Prins Willem II begon in 1650 het eerste stadhouderloos tijdperk. Op initiatief van raadspensionaris Johan de Witt besloten de Staten van Holland voor zichzelf een monumentale vergaderzaal te bouwen. Een deel van de residentie van de stadhouder werd daartoe afgebroken. Dat is deze zaal geworden. Deze zaal moest de macht van en rijkdom van Holland, en haar internationale gerichtheid, uitstralen. Dat is blijvend gelukt. De Staten-Generaal hebben tijdens de Republiek in deze zaal nooit vergaderd.

De Staten-Generaal hebben langer moeten wachten op een passende vergaderzaal. Die zaal, veel kleiner dan deze, is eind 17^e eeuw gebouwd bij het torentje. Indrukwekkender dan de Statenzaal daar is de Trêveszaal die is gebouwd voor de officiële ontvangsten van de Staten-Generaal. Daar vergadert nu de ministerraad. In de Ridderzaal hebben de Staten-Generaal onder Republiek niet zoveel vergaderd. Die zaal is voor zeer uiteenlopende, vaak ook triviale, zaken gebruikt, zoals de trekking van de loterij, marktactiviteiten en boekverkopingen, militaire exercities, lichamelijke oefeningen van militairen, zeg maar fitnessruimte. In de negentiende was de zaal gevuld met

archieffkasten. Pas sinds 1904, na de grote restauratie onder leiding van Pierre Cuijpers, wordt in de Ridderzaal jaarlijks de Verenigde Vergadering van de Staten-Generaal gehouden waarin de Koning de troonrede uitspreekt. De Eerste Kamer is nu gevestigd in wat voorheen de Hofkapel, het Stadhoudelijk Kwartier en de zaal van de Staten van Holland was. Zij vergadert sinds 1848 in deze zaal. De Tweede Kamer zit aan de kant van het Binnenhof die pas in de 18^e eeuw als uitbreiding van het stadhoudelijk kwartier is gebouwd. De balzaal van Stadhouders Willem V is heel lang de vergaderzaal van de Tweede Kamer geweest, de bekende zaal met de groene bankjes.

Nu nog kort iets over het griffierschap van de Staten-Generaal. In de tijd van de Republiek benoemden de Staten van Holland voor zichzelf een stadhouder en een raadspensionaris. Ook andere Staten benoemden een stadhouder, vaak, maar niet altijd, dezelfde Oranje. De enige functionaris die de Staten-Generaal voor zichzelf benoemden was de griffier. Ik zou de opsteller van het Plakkaat van Verlatinghe, Jan van Asseliers, toch wel willen duiden als de eerste griffier van de Staten-Generaal van de Verenigde Nederlanden. Het was in die tijd nog niet een vast ambt; het werd roulerend vervuld door ambtenaren van de Staten van de gewesten, al naar gelang de tijdelijke vergaderplaats van de Staten-Generaal. In 1584 werd Cornelis van Aerssen als eerste griffier voor het leven benoemd. Hij zou dat tot zijn dood in 1627 blijven. Bijzonder is dat het ambt van 1670 tot 1795 steeds bekleed is door een telg van het geslacht Fagel. De eerste griffier Fagel, Gaspard, werd op de dag waarop Johan de Witt werd vermoord, door de Staten van Holland benoemd tot raadspensionaris, de functie die De Witt tot kort tevoren had vervuld. Een bijzonder duo waren de griffiers Francois en Hendrik Fagel die het ambt samen 100 jaren hebben bekleed, van 1690 tot 1790, de een 54 jaar en de ander 46 jaar.

Sinds 1814, toen Staten-Generaal de benaming werd van ons parlement, in 1815 een bicameraal parlement, werd de functie van griffier een in de Grondwet genoemde functie, de enige ambtelijke functie van staat die in de Grondwet wordt genoemd. Er is grote bestendigheid geweest in het werk van de griffiers. De 11 griffiers van de Republiek hebben 1200 meter zeer toegankelijk archief nagelaten. De oergriffier blijft Jan van Asseliers. Hij heeft onsterfelijkheid verdiend met het opstellen van het Plakkaat van Verlatinghe, een fundamenteel basisdocument van Nederland als onafhankelijke staat.

Sinds een aantal maanden is een kopie van het Plakkaat te zien in het gebouw van de Tweede Kamer. Persoonlijk vind ik dat na de grote renovatie die in het verschiet ligt, het originele manuscript van Jan van Asseliers een plaats zou moeten krijgen in de vergaderzaal van de Verenigde Vergadering der Staten-Generaal, de Ridderzaal. We hebben nog een enige jaren om daar over te denken.

Mag ik tenslotte opmerken dat in de Eerste Kamer iets van de oude binding tussen de Staten-Generaal en de provincies voortleeft. De leden van de Eerste Kamer worden immers gekozen door de leden van provinciale staten van de provincies. Zij vertegenwoordigen de provincies niet en besluiten, anders dan de afgevaardigden onder de Republiek, helemaal niet op last van de provincies. Desalniettemin zou het historisch gewortelde indirecte kiesstelsel naar mijn mening niet lichtvaardig opgegeven moeten worden.

Voor de rechten en vrijheden die het Plakkaat benoemt, en die zeker vanmiddag nog ter sprake komen, is tot op de dag van vandaag grote aandacht in de Eerste Kamer

Ik wens u een heel genoeglijke middag toe.